

6. Slovesná jména I: vztažné věty *-en*

14.5.2019

Termíny:

tr: sıfat fiil

cs: vztažné věty / slovesná jména

en: relative clause / verbal noun, verbal adjective

biblio:

Ersen-Rasch 2012, 201-209

Ketrez 2012, 221-224

Kučera 2014, 300-308

1. Slovesná jména

Slovesná jména jsou slovesná tím, že jsou odvozená od slovesných kmenů a jména se jim říká proto, že se chovají gramaticky jako jména (přijímají pádové, přivlastňovací přípony, apod.).

Ve vztažných větách se používají především následující dva druhy slovesných jmen: *-en* a *-diği*. Jaký je mezi nimi rozdíl?

P1 *seven adam* „muž, který miluje“
beni seven adam „muž, který mě miluje“

P2 *sevdiğim adam* „muž, kterého miluju“
sevdiğın adam „muž, kterého miluješ“

Příklad intransitivního slovesa:

P3 *gelen adam* „muž, který přichází“
buraya gelen adam „muž, který sem přichází“

P4 *geldiğim gün* „den, kdy jsem přišel“
geldiğınız gün „den, kdy jste přišli“

Co se týče přípony *-en* je agent (~entita vykonávající danou činnost) podstatné jméno, které následuje za tvarem s *-en*. zatímco pokud používáme příponu *-diği*, agent slovesa není následující podstatné jméno, ale vyznačen přivlastňovací příponou.

2. Slovesné jméno *-en*

Přípona *-en* podstupuje malou vokální harmonii a má tedy formy *-en*, nebo *-an*. Slovesné jméno překládáme dvěma způsoby:

- a) nejčastěji vedlejší větou přivlastkovou: „někdo/něco, **kteřý** přichází/píše“
b) v některých případech se hodí (dnes už archaičtější) forma zpřídavnělého přechodníku typu „přicházející, píšící“

Můžeme od něj tvořit zápor, neexistuje však forma otázky.

typ	infinitiv		přechodník	
přední	<i>gelmek</i>	přijít	<i>gelen</i>	přicházející; ten, který přichází
zadní	<i>yazmak</i>	psát	<i>yazan</i>	píšící; ten, který píše
samohl.	<i>anlamak</i>	rozumět	<i>anlayan</i>	rozumějící; ten, který rozumí
<i>t → d</i>	<i>gitmek</i>	jít	<i>giden</i>	jdoucí; ten, který jde
jednosl.	<i>yemek</i>	jíst	<i>yiyen</i>	jedící; ten, který jí
jednosl.	<i>demek</i>	říkat	<i>diyen</i>	říkající; ten, který říká
negace	<i>gelmemek</i>	nepřijít	<i>gelmeyen</i>	nepřicházející

Slovesné jméno se tvoří od různých slovesných derivací: reflexivních (P5), Slovesné jméno s *-en* může stát i osamoceno bez podstatného jména, které by modifikovalo.

P5 *yıkanan çocuk*
„dítě, které se myje“

P6 *özüşen çift*
„líbající se pár“

P7 (*çok*) *izlenen bölüm*
„(hodně) sledovaný díl“

P8 *düşündüren hikayeler*
„příběhy k zamyšlení (které nutí zamyslet)“

Přičemž u intransitivních/pasivních tvarů může být často problém s interpretací a ne vždy se v takovém případě spojení přeloží pomocí „který“.

P9 *konuşan kişi*
„osoba, která mluví“

P10 *konuşulan ülke*
„země, o **které** se mluví / země, **kde** se mluví“

P11 *Arapça konuşulan ülke*
„země, **kde** se mluví arabsky“

P12 *Anlamayan biri kaldı mı?* = *Anlamayan kaldı mı?*
„Zůstal někdo, kdo tomu nerozumí?“ = „...?“

P13 *geçen gün* = *geçen*
“nedávno“ = “nedávno“

P14 *Çay isteyen var mı?*
„Je tu někdo, kdo bych chtěl čaj?“

Slovesné jméno může vyjadřovat činnost v minulém (P15) a v přítomném (P16) čase. V budoucím čase je méně přijatelná a používá se velice omezeně v blízké budoucnosti (P17). Čas lze poznat podle kontextu (často podle času slovesa v „hlavní větě“ nebo podle příslovcí).

P15 *Sabah buraya gelen adam kimdi?*
„Kdo byl ten muž, co sem ráno přišel?“

P16 *Şimdi gelen kim?*
„Kdo je ten, co teď přijde?“

P17 *?? Akşam gelenler kim?*
„Kdo jsou ti (lidé), co přijdou večer?“

Nicméně někdy může vzniknout nedorozumění, jelikož příslovce času se v takových větách může vztahovat jak ke slovesu (P18), tak ke slovesnému jménu (P19).

P18 *Dün gelmeyen öğrenciyi gördüm.*
„Včera jsem viděl toho studenta, který nepřišel.“

P19 *Dün gelmeyen öğrenciyi gördüm.*
„Viděl jsem toho studenta, který včera nepřišel.“

Na slovesná jména lze přidávat přípony jako na jiná podstatná jména.

P20 *O köşede sesli konuşana bir şey de.*
„Řekni něco tomu (člověku), co mluví tam v rohu nahlas.“

P21 *Photoshop kullanabilenlerimiz var mı?*
„Máme někoho, kdo umí používat Photoshop?“

Pomocí slovesného jména s *-en* lze opsat i částice *var* a *yok* (P22 a P23).

P22 *Arabası var. → Arabası olan lazım.*
„Má auto.“ „Je potřeba někdo, kdo má auto.“

P23 *Parası olana hayır denmez.*
„Tomu, kdo má peníze, se neříká ne.“

P24 *Bu soruyu bilene sorman lazım.*
„Tuhle otázku musíš položit někomu, kdo to zná.“

P25 *Devlet az kazanandan az vergi almalı.*
„Stát by měl brát menší daně od těch, kteří vydělávají málo.“

P26 *Bu kimsenin kaçırması gereken bir fırsat.*
„To je příležitost, kterou by si neměl nikdo nechat uniknout.“

P27 *Eden bulur. (přísloví)*
„Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá.“

P28 *Arayan bulur.* (Kuč)
„Kdo hledá, najde.“

P29 *Havlayan köpek ısırmaz. (přísloví)*
„Pes, který štěká, nekouše.“

P30 *Atı alan Üsküdar'ı geçti. (přísloví)*
„Ranní ptáče dál doskáče.“

lexifikace:

bakan „ministr (dívající se, dohlížejší, starající se)“

çalışan „zaměstnanec“

geri kalan „zbytek“

Yaratan „Stvořitel“